

Литвинова С.Г., директор методичного центру інформаційних технологій в освіті управління освіти Оболонського району у м. Києва

Навчання вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям

(ІКТ): психологічний аспект.

Анотація

Робота присвячена аналізу стану рівня навченості вчителів предметників ІКТ. Проаналізовано перешкоди які впливають на навчання ІКТ.

Ключові слова: навчання ІКТ, вчителі-предметники, інформаційно-комунікаційні технології.

На початку ХХІ століття суспільство прийшло до висновку, що інформаційно-комунікаційні технології є невід’ємною складовою навчально-виховного процесу. Вивчаючи статистичні дані ми маємо невтішний результат: 68% підлітків мають вільний доступ до комп’ютерів, 44% користуються ним для розваг, 23% - для спілкування, а загальноосвітні навчальні заклади мають на 100 учнів 1,3 комп’ютера. Для порівняння в Японії на 100 учнів припадає 83 комп’ютера, в США- 77, Німеччині – 53, Франції – 39, Польщі- 15, Росії – 11.

Незважаючи на ці дані, ми маємо більшу проблему – навчання вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), адже тільки 22% вчителів володіють комп’ютером і у більшій мірі - це вчителі інформатики, що ж говорити про вчителів-предметників?

Міністерство освіти і науки разом з корпораціями “Microsoft” та “Intel” проводять навчання вчителів за програмами “Партнерство у навчанні”,

“Навчання для майбутнього”, але вони не вирішують глобальної проблеми – комп’ютерної грамотності вчителів. Кожна з цих програм розрахована на вчителя, який володіє початковими навичками роботи на комп’ютері, а як же бути з 78% вчителів які комп’ютер не знають зовсім?

Виникає питання - чому існує низька активність вчителів по вивченню комп’ютерної грамотності? Що заважає вчителю вивчати ІКТ?

Очевидною причиною є страх перед невідомим. Вчитель, який вперше сідає за комп’ютер, боїться натиснути кнопку, боїться зламати дороге обладнання, боїться чогось не знати, боїться чогось не зрозуміти при поясненні. А чи тільки страх зупиняє вчителя пізнавати нове? Виникає проблема аналізу психологічного стану вчителя під час навчання інформаційно-комунікаційним технологіям, аналізу перешкод у навчанні.

Навчання, розвиток, зміни – ці аспекти характеризують процес, який тягнеться на протязі всього людського життя і приводить до розуміння людиною своєї істинної людської суті. Цей процес ніколи не проходить спонтанно, а завжди є необхідність обміркованого розвитку.

Навчання це – подолання опору, спроби зробити зусилля. При навчанні вчителів обов’язково повинна бути задіяна незалежна воля. Той, хто навчає вчителів, повинен бути людиною, яка пробуджує волю до навчання.

Під час навчання вчителів підтримуються три стимули:

- стимул знання,
- стимул розвитку,
- стимул досконалості.

Стимул знання – найбільш усвідомлений. Нові інформаційні технології проявляються перед нами загадковими, історичними і незнайомими. Для звільнення від цього відчуття ізоляції необхідно побудувати місток, який допоможе цими технологіями оволодіти. Спочатку здається, що нічого не виходить, не все зрозуміле, тренер не приділяє достатньо уваги - це постійне незадоволення, з часом у нас починає пробуджуватися жага до знань, щоб уже ніколи нас не покинути.

Придбання знань означає послідовне вростання у те, що вивчається, що допомагає пізнати світ. Другими словами, це процес який продовжується, основою якого є стимулювання знань.

Дослідження психологічного стану вчителів під час навчання показали:

- Більшість вчителів прийшли за власним бажанням навчатися за програмою “Початківець”, тому, що цього вимагає сучасний стан освіти і тільки 5% - направила адміністрація. (Рис.1) Для порівняння на курси за програмою “Intel. Навчання для майбутнього” – 51% були направлені адміністрацією [1].
- Як себе почуває на навчанні вчитель-студент? Чи завжди він встигає за тренером? Чи розуміє він термінологію навчання? Дослідження показали, що навчання проходить досить оптимістично. Вчитель розуміє тренера і встигає виконувати обов’язкові вправи (Рис. 2, Рис.3).

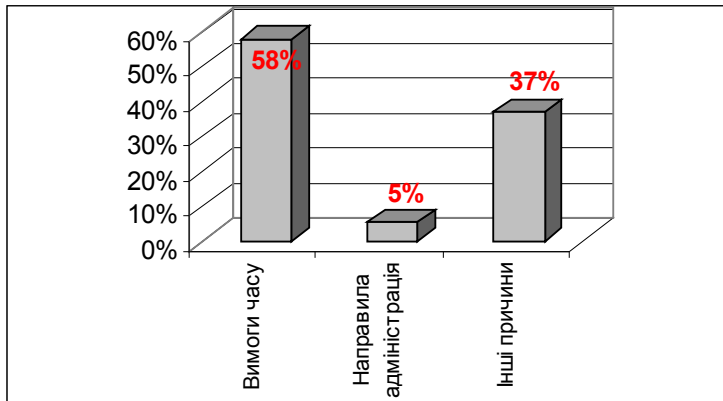

Рис.1 Яким шляхом вчителі потрапили на навчання.

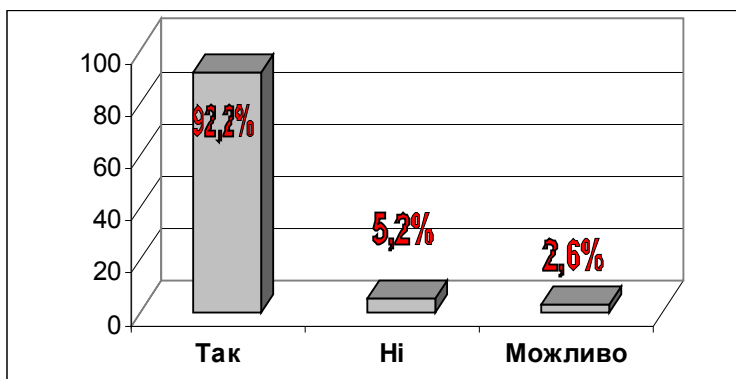

Рис. 2. Чи все було зрозумілим під час навчання?

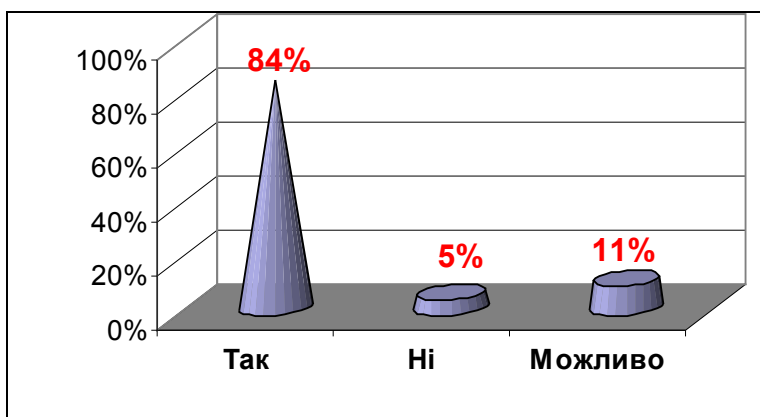

Рис.3 Чи завжди встигали за тренером?

Стимул розвитку – основна сила духу, він постійно утворює і перетворює його. Вчитель, який починає вивчати нові технології повинен знайти у собі сили, тобто зібратися з духом, і розпочати розвиватися в іншому, більш прогресивному напрямку. Розвиток і перетворення вчителя проходить у різні фази його біографії. Як стимулюючі сили у процесі навчання вони

приводять до змін у житті. Це означає, що у віці 45 років вчитель навчаємось інакше, а ніж у 25. За статистичними даними середній вік вчителя на Україні 52 роки. Важливо знайти стимулюючі моменти, щоб залучити його до навчання, до особистісного розвитку. *"Развитие личности происходит лишь тогда, когда ей в период изменения удастся совершить ту духовную работу, которой требует жизненная ситуация"* [2].

Відношення вчителя до ІКТ можна розділити на чотири етапи:

- Пасивне відношення вчителя до розвитку ІКТ;
- Спостереження змін і постійне мислення про ІКТ;
- Хвилювання як ІКТ пов'язані з його діяльністю;
- Прийняття рішення про необхідність навчання ІКТ.

Для вчителів, які приходять на навчання, створюється творча, робоча атмосфера націлена на результат – “не боятися комп'ютерів”(Рис.4). Коли вчитель долає цю перешкоду – навчання можна продовжувати за іншими, більш складними програмами, такими як Microsoft «Партнерство у навчанні», «Intel. Навчання для майбутнього».

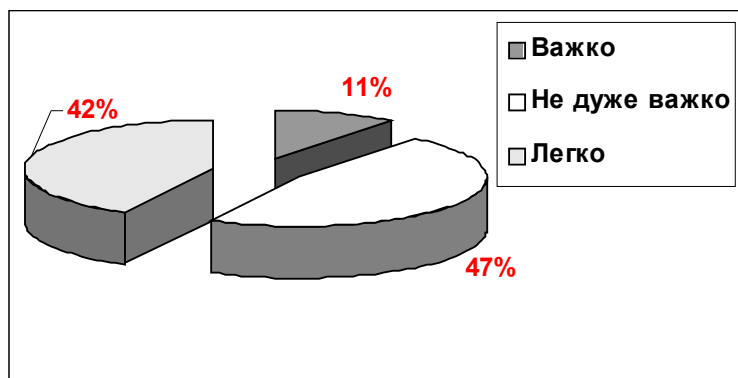

Рис.4 Психологічний стан вчителя під час навчання.

Стимул досконалості – є дуже важливим, найбільш замаскованим із трьох. Але він існує. Це відчуття того, що все може бути зроблене краще. Досконалого виконання взагалі не існує. Все недосконале. Глибоко в душі ми знаємо, що завжди залишаємося на шляху, що ми дуже далекі від того, щоб вичерпати весь потенціал, свій людський потенціал. Часто, оглядаємося на своє минуле, відчуваємо, все можна було б зробити краще, а іншого разу ми б багато чого вдосконалили. Такі почуття відчуває вчитель, який починає оволодівати новітніми технологіями і такі ж почуття відчуває вчитель, який ними володіє на високому рівні. З кожним днем технології змінюються, розвиваються, вдосконалюються, тому вчитель, який ними оволодіває вдосконалюється і розвивається разом з ними.

Людство стоїть перед питанням, яким чином пробудити ці три стимули. Для розв'язання цього питання треба розробити метод навчання, відповідні програми, обрати форми навчання які б пробуджували у вчителя незалежну волю до навчання. *«Поэтому в любом обучении взрослых важно принять этот факт во внимание и содействовать независимому пробуждению воли как основы для системы обучения»* [3].

Дослідження показали, що після проведення навчання психологічний стан покращується. Вчителі стають більш впевнені в собі, в своїх здібностях (Рис.5). Вони самостійно впроваджують ІКТ в навчально-виховний процес (Рис.6)

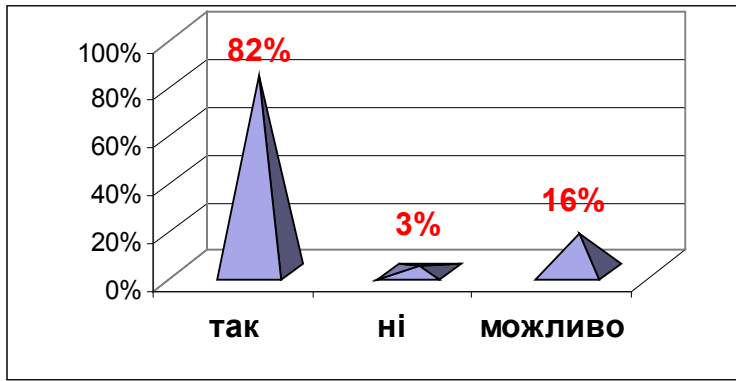

Рис. 5 Ви отримали стійкі знання?

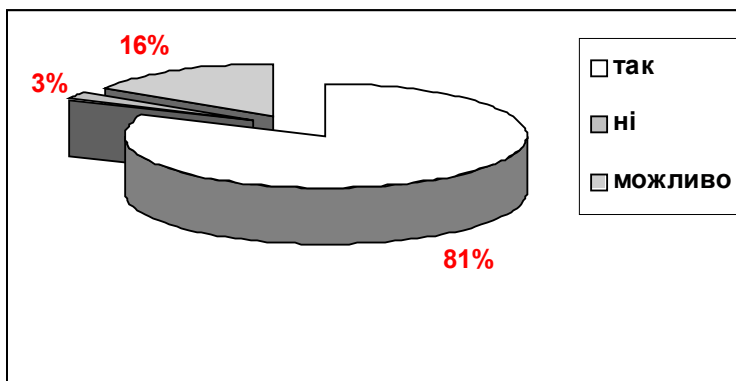

Рис.6 Чи зможете Ви використати отримані знання у навчально-виховному процесі?

З іншого боку ці три стимули пов'язані з ціллю навчання вчителів. Для вчителів характерна незалежність, внутрішня автономія і своєрідний спосіб дії – все, що пов'язане з особистим незалежним судженням. Можливість незалежного судження повинна стати основою навчання дорослої людини. Дослідження показали, що більшість вчителів після закінчення курсів використовують отримані знання у педагогічній діяльності [1].

Отже, дві основні цілі – пробудження волі, розвиток здібностей незалежного судження є головними компонентами у навчанні вчителів.

Три перешкоди у навчанні.

Коли ми навчаємося, ми змінюємося, але навчаючись, ми переживаємо три перешкоди (Рис.7):

- у нашому мисленні;
- у почуттях;
- у вольовій діяльності.

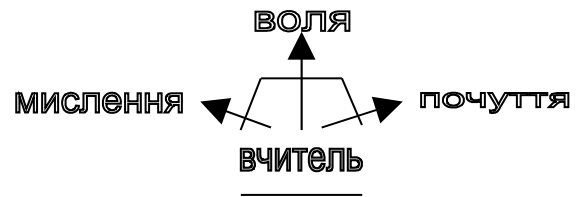

Рис.7

Ці три перешкоди переживають різними способами: як непоборну перешкоду; як безодню, яка породжує страх; як сильне почуття антипатії або безпорадності. Ці турбування часто супроводжуються почуттями слабкості, пригніченості і т.д. Саме тому, необхідна мужність - мужньо зустрітися з цими почуттями, подивитися на них і впізнати їх.

Основні зміни проходять в процесі подолання цих трьох перешкод: вчитель починає розуміти і охоплювати що-небудь, що раніше було незрозумілим. Дуже часто ми отримуємо здібність, майстерність якими раніше не володіли. Під час використання освоєних інформаційних технологій почуття людини стають благородними, поглибленими, збагаченими – це результат досягнень перемоги над собою: «Я – зміг» (Рис.8).

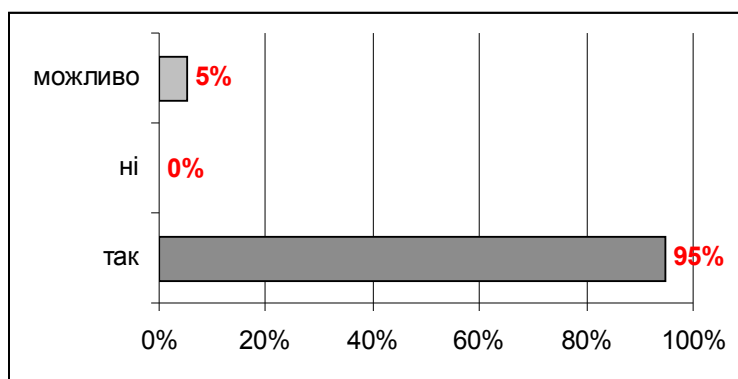

Рис.8 Чи будете продовжувати підвищувати свої знання з комп'ютерної грамотності?

У навчанні і розвитку вчителів ми повинні зрозуміти, що маємо діло з трьома принципами навчання, які вимагають відпрацювання усіх трьох перешкод. Яке завгодно навчання, яке віддає перевагу одному з трьох принципів навчання може вивести людину із рівноваги і стати причиною нескінченної небезпеки:

- підкреслення інтелектуального елемента без корекції відношення до практичних дій;
- підвищення практичних навичок без реального розуміння цілей і змісту,
- інтелектуалізація і “натаскивание” без оцінки і зв’язків з якісним елементом індивідуальних почуттів.

Усе це веде до затвердіння, однобічності і спотворення процесу навчання дорослої людини. Життєвою необхідністю є додавання принципів роботи з трьома перешкодами у будь-який процес навчання вчителів. Якщо це здійснено, можуть бути зроблені дуже дивні відкриття.

Найбільш складним у досягненні рівноваги у роботі над трьома перешкодами є те, що кожний має тенденцію особливо підкреслювати один з них. Тому, спроба урівноважити роботу з перешкодами при навчанні вчителів буде проводити оздоровчий ефект. Дійсно, постійна боротьба з цими перешкодами веде до розвитку здібностей вчителя в області ІКТ.

Розглянемо детальніше перешкоди.

Перешкода мислення виникає між нашим розумінням дійсності і нашим “Я”. Тому окреслимо основні напрямки подолання перешкод мислення:

- задавати питання, досліджувати проблеми, а не пасивно отримувати знання;
- упевненість у тому, що існує тільки одна ідея або метод є помилковим;
- поєднання почуттів спостереження і розвитку мислення приведуть до розуміння того, чому навчається вчитель;
- Необхідно навчитися розділяти те що ми знаємо і те що ми розуміємо.
- На практиці, ми стикаємося з тим, що всі вирішують проблеми різними способами. Є люди, які мають діло тільки з чимось конкретним, інші – з абстрактним, аналітичним або синтетичним. Є люди, яким важко зрозуміти щось в образах. Із-за своєї схильності і виховання ми усі однобоко створюємо свої власні перешкоди. Це стосується і навчання вчителів тому, що у кожного свій шлях мислення.

Перешкода почуттів – все, що має відношення до емоцій людина в процесі навчання переживання, антипатії, симпатії і т.д. Подолати ці перешкоди шляхом пізнання або зусиллям волі є занадто важким.

Перешкода вольової діяльності – доросла людина має бажання щось робити, вона хоче формувати, шліфувати, організовувати, досягати чогось. Тут вона стикається з перешкодою вольової діяльності.

Вчитель сприймає нове і займається новими видами діяльності, але це тільки та діяльність, яка є типовою для нашого технічного часу і пропонується ним зовні.

Основний характер перешкоди вольової діяльності – це сила страху, страх перед невідомим. Це страх, який живе в нашій волі, який виражається як

переживання почуттів і як неупевненість в інтелектуальному житті. Проблема неодноразово проговорюється в інститутах освіти вчителів і заключається у тому, що вольова діяльність вчителів-студентів дуже слабка, що у них мало життєвих сил, вони все дуже швидко кидають, надають перевагу уникненню труднощів, залишаються пасивними глядачами, що вони не здібні зв'язати себе з чим-небудь, готові робити тільки те, що емоційно приємно і т.д.

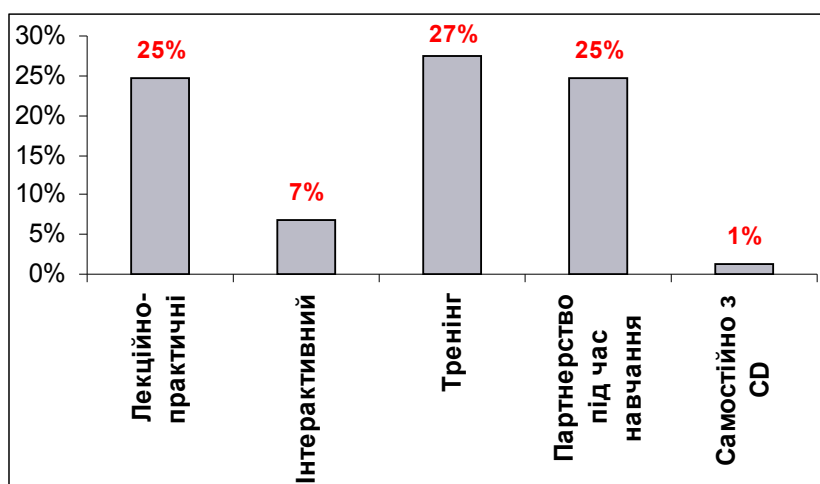

Рис. 9 Який вид навчання ви б обрали?

«Результаты экспериментальных исследований показывают, что в условиях непосредственного взаимодействия людей психические процессы протекают существенно иначе, чем в ситуации индивидуальной, изолированной деятельности» [5-6].

Як видно з Рис.9 вчитель вибирає для себе емоційно-позитивні форми навчання, наявність спілкування, пояснення, обговорення.

Тому основна проблема у вольовій діяльності – мужність вчителя, змінюватися і розвиватися. Глибоко сховані багаточисленні феномени страху повинні стати виховуючими мужність.

Треба відмітити, що на шляху навчання новим інформаційним технологіям, які включають в себе детально прописані практичні завдання, цей страх не проявлятиметься – він прихований, але він дасть про себе знати, при прийнятті незалежного рішення. Це пояснюється тим, що існує чітко запланований навчальний процес. У цих випадках особиста вольова діяльність не пробуджена.

Розглянемо кілька підходів, як пробудити незалежну вольову діяльність до навчання:

- проектна робота;
- робота в групах;
- творчі обговорення проблем;
- обговорювання кожного етапу навчання;
- структура навчального курсу.

“Таким образом, можна сказать, что основной интерес образования взрослых состоит в том, чтобы соответственно распознать все три сопротивления в обучении, привести их в равновесие и дать студентам конкретную помощь в их преодолении» [3].

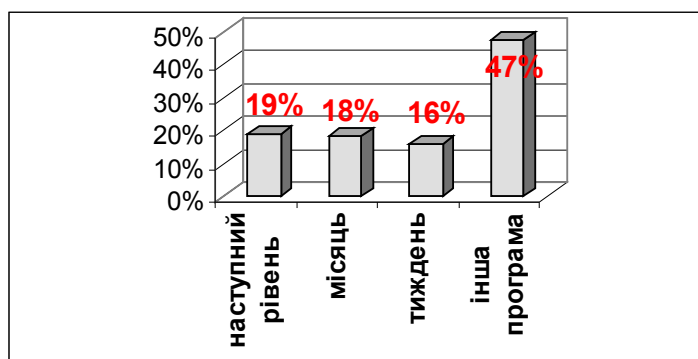

Рис. 10 Оберіть термін для наступного навчання ІКТ.

Іншими словами, навчання вчителів повинно направляти його у процес навчання. Дослідження показали, що психологічний стан після навчання

інформаційно-комунікаційним технологіям покращується і пробуджується бажання навчатися далі, за більш складними програмами Рис. 10.

Висновки:

- Сучасний стан освіти України вимагає від вчителя знання ІКТ і вчитель готовий навчатись новим технологіям;
- Під час навчання вчитель бореться з трьома перешкодами;
- Тренерами створюється комфортні умови для досягнення цілі навчання і подолання трьох перешкод;
- В результаті тісної взаємодії тренера і вчителя процес навчання протікає більш продуктивно, інакше ніж в ситуації індивідуальної діяльності з CD;
- Високі результати дає обмін знань між учасниками процесу навчання;
- В результаті взаємодії організується інформаційний фонд, який створює можливість більш глибокого і всестороннього аналізу і узагальнення отриманих знань;
- Отримані знання вчителі застосовують у навчально-виховному процесі;
- Психологічний стан вчителя покращується, він стає більш впевненим в собі, розвиває в собі бажання вчитися далі.

Література

1. Варбан М. Моніторинг і оцінка: особливості застосування у програмі “Intel. Навчання для майбутнього”. Післядипломна освіта в Україні №2 – К.: ЦППО, 2005. – 108 с.
2. Ниемеля П. Развитие и нормальные кризисы взрослого человека – В кн.: Проблемы психологии личности М.: Наука, 1982. – 133-134с
3. Конрад Ван Хойтен. Пробуждение воли. Принципы и процессы в обучении взрослых/ Перевод с английского Мальцевой Н., Мартыненко А.- К.: Наири, 2005. – 184 с.
4. Губернський Л.В., Надольний І.Ф., Андрущенко В.П. та ін. Філософія - К.: Вікар, 2005. – 516 с.
5. Кольцова В. А. Влияние общения на развитие познавательной деятельности – В кн.: Проблемы психологии личности М.: Наука, 1982. – 173-174с.
6. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии – В кн.: Методические проблемы социальной психологии М.: Наука, 1975. – 124-135с.
7. Rudolf Steiner. The Riddle of Humanity, Rudolf Steiner Press, 1990
8. Бернард Ливерхуд. Кризисы жизни – шансы жизни – Калуга.: Духовное познание, 1993